

Poselství Svatého otce Františka

k 54. světovému dni míru

1. ledna 2021

Kultura péče jako cesta k míru

1. Na prahu nového roku bych rád předal uctivý pozdrav hlavám států a předsedům vlád, vedoucím mezinárodních organizací, duchovním vůdcům a věřícím různých náboženství, mužům a ženám dobré vůle. Všem vyslovuji své přání, aby tento rok přinesl pokrok lidstva na cestě bratrství, spravedlnosti a míru mezi jednotlivci, společenstvími, národy a státy.

Rok 2020 byl poznamenán velkou zdravotní krizí způsobenou covidem-19, která se proměnila v globální fenomén, jenž zasáhl více sektorů a prohloubil různé krize silně vzájemně provázané, jako je krize klimatická, potravinová, ekonomická a migrační, a způsobil vážné utrpení a strádání. Myslím především na všechny, kteří ztratili člena rodiny nebo někoho blízkého, ale také na ty, kdo zůstali bez práce. Zvláště pamatuji na lékaře, zdravotní sestry, lékárníky, výzkumné pracovníky, dobrovolníky, kaplany a na personál nemocnic a zdravotních center, kteří udělali maximum a pokračují v tom s velkým úsilím a obětavostí až do té míry, že někteří z nich zemřeli ve snaze být nablízku nemocným, zmírnit jejich utrpení nebo jim zachránit život. Když vzdávám hold těmto lidem, znovu vyzývám zodpovědné politiky a soukromý sektor, aby přijali vhodná opatření pro zajištění přístupu k očkovacím látkám proti covidu-19 a k základním technologiím potřebným pro pomoc nemocným a všem, kteří jsou ti nejchudší a nejzranitelnější.¹

Je bolestné si povšimnout, že vedle četných svědectví o charitativní lásce a solidaritě bohužel nabírají na síle i různé formy nacionalismu, rasismu, xenofobie a také války a konflikty, které rozsévají smrt a zkázu.

Tyto a další události, které v uplynulém roce poznamenaly cestu lidstva, nás učí, jakou důležitost pro vytváření společnosti založené na bratrských vztazích má péče o sebe navzájem a o stvoření. Proto tématem zvoleným pro mé poselství je *Kultura péče jako cesta k míru*; kultura péče pro vymýcení kultury lhostejnosti, skartování a konfrontace, která dnes často převládá.

2. Bůh Stvořitel, původce povolání člověka k péči

V mnoha náboženských tradicích existují příběhy, které odkazují na původ člověka, na jeho vztah se Stvořitelem, s přírodou a s jeho bližními. V Bibli je to *Kniha Genesis*, která již od začátku odhaluje důležitost *péče* a *ochrany* v Božím plánu s lidstvem a zdůrazňuje vztah mezi

¹ Srov. Videoposelství u příležitosti 75. zasedání Valného shromáždění OSN, 25. září 2020.

člověkem („adam“) a zemí („adamah“) i vztah mezi bratry. V biblické zprávě o stvoření svěřil Bůh zahradu „vysázenou v Edenu“ (srov. Gn 2,8) do rukou Adama s úkolem „obdělávat ji a chránit“ (srov. Gn 2,15). To znamená na jedné straně učinit zemi plodnou a na straně druhé chránit ji a podporovat její schopnost udržet život.² Slovesa „obdělávat“ a „chránit“ popisují Adamův vztah k jeho zahradě-domovu a také naznačují důvěru, kterou do něj Bůh vkládá, když z něj činí pána a strážce celého stvoření.

Narozením Kaina a Ábela se začíná odehrávat příběh bratrů, jejichž vztah bude Kain interpretovat – v negativním smyslu – termíny *hlídat* nebo *opatrovat*. Poté, co Kain zabil svého bratra Ábela, odpověděl na Boží otázku: „Copak jsem já hlídačem svého bratra?“ (Gn 4,9).³ Ano, určitě! Kain je „hlídačem“ svého bratra. „Již v těchto starobylých příbězích oplývající hlubokou symbolikou bylo obsaženo přesvědčení, které vnímáme dnes, že totiž všechno je ve vztahu a že autentická péče o náš vlastní život a naše vztahy k přírodě jsou neoddělitelné od bratrství, spravedlnosti a věrnosti ve vztahu k druhým.“⁴

3. Bůh Stvořitel, vzor pro péči

Písmo svaté představuje Boha nejen jako Stvořitele, ale i jako toho, kdo se stará o své tvory, zejména o Adama, Evu a jejich děti. I samotný Kain, přestože na něj dopadlo prokletí kvůli spáchanému zločinu, dostává od Stvořitele jako dar *ochranné znamení*, aby mohl být jeho život zachován (srov. Gn 4,15). Tato skutečnost nejen potvrzuje *nedotknutelnou důstojnost* člověka, stvořeného k obrazu Božímu a jeho podobě, ale ukazuje také Boží plán zachování harmonie ve stvoření, protože „mír a násilí nemohou přebývat ve stejném domě“.⁵

Péče o stvoření je základem ustanovení *sabatu*, který se kromě uspořádání božského kultu zaměřoval i na obnovení společenského řádu a pozornost vůči chudým (srov. Gn 1,1–3; Lv 25,4). Oslava Jubilea u příležitosti sedmého sabatického roku dopřávala oddych půdě, otrokům a dlužníkům. V tomto roce milosti byla věnována pozornost těm nejzranitelnějším a nabídla se jim nová perspektiva života, aby mezi lidmi nebyl nikdo nuzný (srov. Dt 15,4).

Pozoruhodná je také prorocká tradice, kde se vrchol biblického chápání spravedlnosti projevuje ve způsobu, jakým společenství ve svém nitru jedná s těmi nejslabšími. Proto zejména Amos (2,6–8; 8) a Izaiáš (58) neustále pozvedají svůj hlas ve prospěch spravedlnosti pro chudé, kteří jsou kvůli své zranitelnosti a bezmoci vyslyšeni pouze Bohem, jenž se o ně stará (srov. Žl 34,7; 113,7–8).

² Srov. František. Enc. *Laudato sí'* (24. května 2015), č. 67. Praha: Paulínky, 2018.

³ Srov. *Bratrství, základ a cesta k míru*, poselství pro oslavu 47. světového dne míru 1. ledna 2014 (8. prosince 2013), č. 2.

⁴ Enc. *Laudato sí'*, č. 70.

⁵ Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*, č. 488. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.

4. Ježíšova péče při jeho službě

Ježíšův život a služba ztělesňují vrchol zjevení Otcovy lásky k lidstvu (Jan 3,16). V nazaretské synagoze se Ježíš projevil jako ten, kterého Pán posvětil a „poslal, aby přinesl chudým radostnou zvěst, aby vyhlásil zajatým propuštění a slepým navrácení zraku, aby propustil zdeptané na svobodu“ (Lk 4,18). Tyto mesiášské úkony, typické pro Jubilea, představují nejvýmluvnější svědectví o poslání, které mu Otec svěřil. Kristus soucitně přistupuje k nemocným na těle i na duchu a uzdravuje je; odpouští hříšníkům a dává jim nový život. Ježíš je dobrý pastýř, který se stará o ovce (srov. Jan 10,11–18; Ez 34,1–31); je dobrý Samaritán, který se sklání ke zraněnému, léčí jeho rány a stará se o něj (srov. Lk 10,30–37).

Na vrcholu svého poslání zpečetuje Ježíš svou starost o nás tím, že se obětuje na kříži a tak nás osvobozuje z otroctví hříchu a smrti. Darem svého života a svou obětí nám otevřel cestu lásky a každému říká: „Následuj mě. Stejně jednej i ty“ (srov. Lk 10,37).

5. Kultura péče v životě Ježíšových následovníků

Skutky duchovního a tělesného milosrdenství tvoří jádro charitativní služby v prvotní církvi. Křesťané první generace sdíleli majetek, aby nikdo z nich nebyl v nouzi (srov. Sk 4,34–35), a snažili se, aby se jejich společenství stalo přívětivým domovem, bylo otevřené pro situaci každého člověka a ochotné převzít odpovědnost za ty nejzranitelnější. Stalo se zvykem nabízet dobrovolné příspěvky pro nasycení chudých, pohřbívání mrtvých a péči o sirotky, starší lidi a oběti katastrof, např. ze ztroskotaných lodí. Když v pozdějších obdobích velkorysost křesťanů trochu ochabla, někteří církevní otcové vytrvale připomínali, že Bůh zamýšlel používat majetek pro společné dobro. Ambrož tvrdil, že „příroda dala všechno lidem pro společné užívání. [...] Proto příroda vytvořila společné právo pro všechny, ale chamtivost z něj udělala právo jen pro několik z nich.“⁶ Když církev překonala pronásledování prvních století, využila své svobody, aby inspirovala společnost a její kulturu. „Bída té doby vyvolala nové úsilí pro službu *křesťanské charitě*. Historie připomíná četná charitativní díla. [...] K úlevě trpícího lidstva byla zřízena řada institucí: nemocnice, útulky pro chudé, sirotčince a nalezince, hospice atd.“⁷

6. Zásady sociální nauky církve jako základ pro kulturu péče

Diakonie počátků, obohacená úvahou církevních otců a v průběhu staletí oživovaná činorodou charitativní činností tolika zářivých svědků víry, se stala tlukoucím srdcem sociální nauky církve, která se nabízí všem lidem dobré vůle jako vzácné dědictví zásad, kritérií a návodů, z nichž lze vyvodit „gramatiku“ péče: podpora důstojnosti každé lidské osoby, solidarita s chudými a bezbrannými, péče o společné dobro, ochrana stvoření.

⁶ Ambrož. *De officiis*, 1, 28, 132: PL 16, 67.

⁷ Bihlmeyer, K. – Tüchle, H. *Storia della Chiesa. Vol. I L'antichità cristiana (Dějiny církve. Svazek I, Křesťanský starověk)*. Brescia: Morcelliana, 1994, s. 447, 448.

* Péče jako podpora důstojnosti a práv osoby

„Pojem osoby, který se zrodil a dozrál v křesťanství, napomáhá pokračujícímu plnému rozvoji člověka: protože osoba vždy znamená vztah, a nikoli individualismus, potvrzuje inkluzi, a nikoli vyloučení, jedinečnou a nedotknutelnou důstojnost, a nikoli vykořisťování.“⁸ Každá lidská osoba je cílem sama o sobě a nikdy není pouhým nástrojem oceňovaným jen pro svou užitečnost, ale je stvořena pro společný život v rodině, v komunitě a ve společnosti, kde jsou si všichni členové ve své důstojnosti rovni. Právě z této důstojnosti se odvozují lidská práva i povinnosti, které vyžadují například odpovědnost přijímat a podporovat chudé, nemocné, lidi postavené na okraj, každého z našich „bližních, v čase a prostoru blízkých i vzdálených“.⁹

* Péče o společné dobro

Každý aspekt sociálního, politického a ekonomického života se uskutečňuje, když se dává do služby společnému dobru čili „souhrnu podmínek společenského života, které jak skupinám, tak jednotlivým členům dovolují úplnější a snazší dosažení vlastní dokonalosti“.¹⁰ Naše plány a snahy proto musí vždy brát v úvahu dopady na celou lidskou rodinu a uvážit důsledky pro přítomnost i pro budoucí generace. Pravdivost a aktuálnost toho nám ukazuje pandemie covidu-19, před níž „jsme si uvědomili, že jsme na stejné lodi, všichni křehcí a dezorientovaní, ale zároveň důležití a nezbytní, a všichni jsme povoláni k tomu, abychom veslovali společně,“¹¹ protože „nikdo se nezachrání sám“¹² a žádný izolovaný národní stát nemůže zajistit společné dobro pro své obyvatelstvo.¹³

* Péče prostřednictvím solidarity

Solidarita představuje konkrétní lásku k druhému, není nějakým neurčitým citem, ale je „pevnou a trvalou odhodlaností usilovat o obecné blaho neboli dobro všech a jednoho každého, protože všichni jsme zodpovědní za všechny“.¹⁴ Solidarita nám pomáhá vidět toho druhého – buď jako člověka, nebo v širším smyslu jako lid či národ – nikoli jako statistický údaj nebo jako prostředek k využívání a následnému skartování, když už není užitečný, ale jako našeho bližního, jako společníka na cestě, který je stejně jako my povolán k účasti na hostině života, na niž nás Bůh zve všechny zároveň.

⁸ František. Projev k účastníkům setkání organizovaného Dikasteriem pro službu integrálnímu lidskému rozvoji u příležitosti 50. výročí *Populorum progressio* (4. dubna 2017).

⁹ František. Poselství pro 22. zasedání konference států zúčastněných na rámcové dohodě OSN o klimatických změnách (COP22), 10. listopadu 2016. Srov. Mezikasteriální kulatý stůl Svatého stolce o integrální ekologii. *Na cestě k péči o společný domov. Pět let od vydání encykliky Laudato si'* (31. května 2020). Città del Vaticano: LEV, 2020.

¹⁰ Druhý vatikánský koncil. Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, č. 26. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2002.

¹¹ František. *Mimořádná modlitba v době epidemie*, 27. března 2020.

¹² Tamtéž.

¹³ Srov. František. Enc. *Fratelli tutti* (3. října 2020), č. 8, 153.

¹⁴ Jan Pavel II. Enc. *Sollicitudo rei socialis* (30. prosince 1987), č. 38. Praha: Zvon, 1996.

* Péče a ochrana stvoření

Encyklika *Laudato si'* bere plně na vědomí vzájemné propojení všeho stvořeného a zdůrazňuje potřebu naslouchat zároveň výkřiku lidí v nouzi i výkřiku stvoření. Z tohoto pozorného a neustálého naslouchání se může zrodit účinná péče o Zemi, náš společný domov, i o chudé. V tomto ohledu bych rád zopakoval, že „pocit vnitřního spojení s ostatními bytostmi přírody nemůže být autentický, pokud nám v srdci zároveň chybí něha, soucit a starost o druhé lidi“.¹⁵ „Pokoj, spravedlnost a ochrana stvoření jsou tři vzájemně spojené otázky, které nelze oddělit a jednat o nic zvlášť, aniž bychom se opakovaně dopouštěli redukcionismu.“¹⁶

7. Kompas ukazující společnou cestu

V době, v níž převládá skartační kultura, tváří v tvář rostoucím nerovnostem uvnitř národů i mezi nimi,¹⁷ bych rád vyzval ty, kdo jsou odpovědní za mezinárodní organizace a vlády, za ekonomický a vědecký svět, za sociální komunikaci a vzdělávací instituce, aby vzali do ruky „kompas“ výše zmíněných zásad a ukázali *společný směr* procesu globalizace, „směr skutečně lidský“.¹⁸ To by totiž umožnilo docenit hodnotu a důstojnost každého člověka, jednat společně a solidárně pro obecné dobro a tak povznést ty, kteří trpí chudobou, nemocemi, otroctvím, diskriminací a konflikty. Vybízím všechny, aby se za pomoci tohoto kompasu stali proroky a svědky kultury péče, a tak se vyrovnaly tolikeré sociální nerovnosti. To bude umožněno jen díky mohutné a široké angažovanosti žen v rodině a v každé sociální, politické a institucionální oblasti.

Kompas sociálních principů, nezbytný k podpoře *kultury péče*, je rovněž určující pro vztahy mezi národy, které by se měly inspirovat bratrstvím, vzájemným respektem, solidaritou a dodržováním mezinárodního práva. V tomto ohledu je třeba znovu potvrdit ochranu a podporu základních lidských práv, která jsou nezcizitelná, univerzální a nedělitelná.¹⁹

Rovněž je třeba připomenout dodržování humanitárního práva, zejména v této fázi, kdy konflikty a války pokračují bez přerušení. Mnoho regionů a komunit si bohužel již nevzpomíná na dobu, kdy žily v míru a bezpečí. Mnoho měst se stalo ohniskem nejistoty; jejich obyvatelé bojují za udržení svého normálního životního rytmu, i když jsou bez rozdílu vystaveni útokům a bombardování výbušninami, dělostřelbou a ručními zbraněmi. Děti se nemohou učit. Muži a ženy nemohou pracovat pro uživení rodin. Hladomor se zakořenil tam, kde byl kdysi neznámý. Lidé jsou nuceni prchat a zanechávají za sebou nejen své domovy, ale také svou rodinnou historii a kulturní kořeny.

¹⁵ Enc. *Laudato si'*, č. 91.

¹⁶ Konference dominikánských biskupů. Past. list *Sobre la relación del hombre con la naturaleza* (21. ledna 1987); srov. enc. *Laudato si'*, č. 92.

¹⁷ Srov. enc. *Fratelli tutti*, č. 125.

¹⁸ Tamtéž, č. 29.

¹⁹ Srov. František. Poselství k účastníkům mezinárodní konference *Lidská práva v současném světě: zisky, opominutí, jednání*. Řím, 10.–11. prosince 2018.

Příčin konfliktů je mnoho, ale výsledek je vždy stejný: ničení a humanitární krize. Musíme se zastavit a ptát se sami sebe: Co vedlo k tomu, že konflikty ve světě se staly běžnými? A především, jak obrátit naše srdce a změnit naši mentalitu, abychom skutečně usilovali o mír v podmínkách solidarity a bratrství?

Kolik zdrojů se vyplývá na zbraně, zejména jaderné,²⁰ zdroje, které by se mohly použít na potřebnější priority k zajištění bezpečnosti lidí, jako je podpora míru a integrálního lidského rozvoje, boj proti chudobě, pokrytí zdravotních potřeb. I to ostatně stavějí na světlo globální problémy, jako je současná pandemie covidu-19 a klimatická změna. Jak odvážným rozhodnutím by bylo „zřídít za peníze používané na zbraně a další vojenské výdaje ‚světový fond‘ pro definitivní odstranění hladu a pro přispění k rozvoji nejchudších zemí“!²¹

8. Pro výchovu ke kultuře péče

Podpora kultury péče vyžaduje *vzdělávací proces* a kompas sociálních principů představuje spolehlivý nástroj pro tento účel v různých vzájemně souvisejících kontextech. K tomu bych rád uvedl několik příkladů.

– Výchova k péči se rodí v *rodině*, přirozeném a základním jádru společnosti, kde se člověk učí žít ve vztahu a ve vzájemné úctě. Rodina však musí získat podmínky pro to, aby mohla vykonávat tento životně důležitý a nepostradatelný úkol.

– Ve spolupráci s rodinou jsou dalšími subjekty odpovědnými za vzdělávání také *školy a univerzity* a stejně tak – v některých ohledech – i *sdělovací prostředky*.²² Jsou povolány přinášet systém hodnot založený na uznání důstojnosti každého člověka, každého jazykového, etnického a náboženského společenství, každého lidu a z toho vyplývající základní práva. Vzdělání představuje jeden z nejspravedlivějších a nejsolidárnějších pilířů společnosti.

– *Náboženství* obecně a zejména náboženští *vůdci* mohou hrát nezastupitelnou roli při předávání věřícím i společnosti hodnot solidarity, respektu k odlišnostem, přijetí druhých a péče o nejzranitelnější bratry. V této souvislosti připomínám slova papeže Pavla VI. adresovaná ugandskému parlamentu v roce 1969: „Nebojte se církve; ona si vás váží, vychovává z vás čestné a loajální občany, nepodněcuje rivalitu a rozkoly, usiluje o prosazování zdravé svobody, sociální spravedlnosti a míru; pokud má nějaké preference, pak je to preference pro chudé, pro výchovu dětí a lidu, pro péči o trpící a opuštěné.“²³

– Všem, kteří se věnují službě obyvatelstvu, mezinárodním, vládním a nevládním organizacím se vzdělávacím posláním, a všem, kteří pracují v různých funkcích v oblasti vzdělávání a výzkumu, znovu vyslovuji své povzbuzení k tomu, aby mohlo být dosaženo cíle vzdělávání „otevřenějšího a

²⁰ Srov. František. Poselství pro konferenci OSN zaměřenou na vyjednání právně závazného nástroje o zákazu nukleárních zbraní, která by vedla k jejich eliminaci, 23. března 2017.

²¹ Týž. Videoposelství u příležitosti *Světového dne výživy 2020*, 16. října 2020.

²² Srov. Benedikt XVI. *Vychovávat mladé ke spravedlnosti a míru*. Poselství ke 45. světovému dni míru, 1. ledna 2012 (8. prosince 2011), č. 2; *Překonej lhostejnost a dosáhni míru*. Poselství ke 49. světovému dni míru, 1. ledna 2016 (8. prosince 2015), č. 6.

²³ Pavel VI. Projev k poslancům a senátorům Ugandy. Kampala, 1. srpna 1969.

inkluzivnějšího, schopného trpělivě naslouchat, vést konstruktivní dialog a vzájemně si porozumět“.²⁴ Přeju si, aby se této výzvě, která byla vyslovena v rámci *Globálního vzdělávacího paktu*, dostalo širokého a mnohostranného přijetí.

9. Bez kultury péče není mír

Kultura péče jako společný, podpůrný a participativní závazek chránit a podporovat důstojnost a dobro všech, jako připravenost k zájmu, pozornosti, soucitu, smíření a uzdravení, ke vzájemnému respektu a vzájemnému přijetí představuje privilegovaný způsob budování míru. „V mnoha částech světa je zapotřebí mírových cest, které vedou k uzdravení ran, je zapotřebí mírotvorců ochotných zahájit s vynalézavostí a smělostí procesy hojení a obnoveného setkání.“²⁵

V této době, kdy loďka lidstva, otřesená bouří krize, postupuje vpřed s obtížemi při hledání klidnějšího a pokojnějšího obzoru, nám kormidlo důstojnosti lidské osoby a „kompas“ základních sociálních principů umožňují, abychom společně pluli po bezpečné trase. Jako křesťané upíráme oči k Panně Marii, Hvězdě mořské a Matce naděje. Všichni spolupracujme, abychom postupovali k novému obzoru lásky a míru, bratrství a solidarity, vzájemné podpory a vzájemného přijetí. Nepodléhejme pokušení nezájmu o ostatní, zejména o ty nejslabší, nezvykněme si odvracet pohled,²⁶ ale každý den se konkrétně zavazujeme „vytvářet společenství složené z bratrů, kteří se navzájem přijímají a pečují jedni o druhé“.²⁷

Dáno ve Vatikánu dne 8. prosince 2020

FRANTIŠEK

²⁴ František. Poselství při předložení výchovného paktu, 12. září 2019. *L'Osservatore Romano*, 13. září 2019, s. 8.

²⁵ Enc. *Fratelli tutti*, č. 225.

²⁶ Srov. tamtéž, č. 64.

²⁷ Tamtéž, č. 96; srov. *Bratrství jako základ a cesta k míru*. Poselství pro slavení 47. světového dne míru, 1. ledna 2014 (8. prosince 2013), č. 1.